

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

KOTAN, H. (2020). Lema'ât Tercümesinin Nüshaları Üzerine. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2) , 727-748.

Lema'ât Tercümesinin Nüshaları Üzerine

Hüsna KOTAN^(*)

Öz: Fars edebiyatının süfi şairlerinden olan Fahreddîn Irâkî, Hemedan'da dünyaya gelmiştir. Bilgili ve kültürlü bir aile ortamında yetişen şair erken yaşlarda eğitime başlamış on yedi yaşına geldiğinde ise naklî ve aklî ilimlerde icazet alarak Şehristân medresesinde ders vermiştir. Medreseye gelen Kalenderî dervişlerin söylediği şiirlerin etkisinde kalarak burada ders vermeyi bırakan Irâkî, Hemedan'dan ayrılmış ve gezgin bir derviş olarak Fars ve Hint topraklarına seyahatlerde bulunmuş daha sonra ise Anadolu'ya gelmiştir. Burada İbn Arabî ekolünden iki önemli süfi olan Sadreddîn Konevî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile tanışmıştır. Fahreddîn Irâkî, Konevî'nin Fusûsu'l-Hikem ve Fütühât-ı Mekkiyye derslerine iştirâk ederek dinlediklerinden hareketle Lema'ât adlı eserini kaleme almış ve Konevî'ye takdim etmiştir. Fars dilinde yazılan Lema'ât gerek yazıldığı dönemde gerekse yüzyıllar sonra Anadolu'da büyük bir etki uyandırmış, bu tesir sonucunda eser üzerine birçok şerh yapılmıştır. Lema'ât üzerine yapılan tercümelerin en önemlilerinden biri de Hacı Bayram Veli'nin isteği üzerine müridi İnce Bedrettin tarafından yapılmış olanıdır. Eserin Türkiye kütüphanelerinde çeşitli müellifler tarafından kaleme alınmış birçok nüshası bulunmaktadır. Çalışmamızda dört tanesi İstanbul Atatürk Kütüphanesinde, iki tanesi İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Manisa İl Halk Kütüphanesinde, İstanbul Millet Kütüphanesinde, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesinde, İzmir Milli Kütüphanesinde, Ankara Milli Kütüphanesinde ve İstanbul Koç Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde kayıtlı olan toplam on iki nüsha bünyesinde barındırdığı özellikleri ile tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lema'ât, tercüme, nüsha, şerh.

A Study On The Copies Of The Translation Of La'maat

Abstract: Fahreddin Iraki, one of the Sufi poets of Persian literature, was born in Hamedan. The poet, who grew up in a learned and intellectual family, started his education at an early age and when he was seventeen years old, he took courses in traditional and scientific knowledge and gave lectures in Şehristan madrasah. Iraki, who stopped teaching under the influence of poems dictated by Kalenderî dervishes who came to the madrasah, left Hamedan and traveled to Persian and Indian as a voyager dervish, then came to Anatolia. Here, he met Sadreddin Konevi and Mevlana Jalaluddin Rumis who are two important Sufis from the school of Ibn Arabi. Attending Fususu'l-Hikem and Fütühât-ı Mekkiyye lectures given by Konevi Fahreddin Iraki wrote La'maat which is based on these lectures, and presented it to Konevi. The La'maat had a significant impact on Turkish literature as well as Persian literature, and as a result of this impact, many commentaries were made on the work. One of the most important translators of La'maat is İnce Badr al-Din who translated it upon the request of Haji Bayram Veli. There are many copies of this work in Turkish libraries translated by various authors. In this study, it is aimed to introduce twelve copies of this work with their important features, four of them in İstanbul Atatürk Library, two of them in İstanbul Süleymaniye Manuscript Library, and one in Manisa Provincial Public Library, İstanbul Millet Library, Bursa İnebey Manuscript Library, İzmir National Library, Ankara National Library and İstanbul Koç University Manuscript Library.

Keywords: La'maat, translation, copy, commentary.

Makale Geliş Tarihi: 18.09.2019

Makale Kabul Tarihi: 10.06.2020

^{*} Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (e-posta: husna@atauni.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8391-6561>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate[®] intihal incelemesinden geçirilmiştir.

I.Giriş

Zühd ve takva ile ruhu temizleyip Hakk'ın ahlakı ile ahlaklanmak; kendi varlığını Hak sevgisinde eriterek mâsivadan ilgiyi kesmek ve bu hal içinde onun emir ve yasaklarına tam bir uyuşla sonsuz mutluluğa ermek (Güzel, 2012, s. 159) manasına gelen tasavvuf, İslamiyet'in kabulünden iki yüz yıl sonra Arabistan, İran ve Horasan'da ortaya çıkmış ve İslam dünyasında hızla yayılmaya başlamıştır.

XII. yy' dan itibaren İran'da meydana gelen Moğol saldırılarının etkisiyle birçok alim bulunduğu yeri terk etmiş, saldırılar sonucunda toplumda aklî ve fikrî yönde bir çöküş olmuştur. Bütün bu olumsuzlukların o dönemin edebiyatına etki etmesiyle kaleme alınan eserlerin konuları değişmiş, saray şairliği ve methiyecilik zayıflayarak yerini irfanî konulara bırakmıştır. Tasavvuf ve İslam felsefesinin toplum içerisinde oluşturduğu etki her geçen gün artmış bu durum sonucunda XIII- XIV. yüzyıllarda İran'da tasavvuf ve sûfiler çok önemli bir yere sahip olmuştur. İran'da görülen bu büyük akım Anadolu'da da kendini hissettirmiştir. Anadolu, XIII. yüzyılın başlarında büyük bir ölçüde istikrarını sağlamış, Selçuklu Devleti'nin hakimiyetinde yaşayan bir ülke olarak gerek Moğol istilası sebebi ile gerekse farklı nedenlerle pek çok mutasavvıf ve sûfinin dikkatini çekmiştir (Safâ, 2005, s. 33-34). İran bölgesinde yetişen büyük mutasavvıfların bazıları Anadolu'ya göç etmiş ve burada birçok mürit yetiştirerek tasavvufun yayılmasına vesile olmuşlardır. Bu yüzyılda Anadolu'da Müeyyedüddin el-Cendî, Sadeddîn Ferganî gibi tanınmış şahsiyetler Sadreddin Muhammed b. İshaku'l -Konevî, Evhadeddin-i Kirmanî, Fahreddin Irâkî, Şeyh Necmeddîn Dâye ve Muhyiddin Arabî gibi isimlerden şerhler yapmak suretiyle vahdet-i vücûd felsefesini bütün çevreye yaymışlardır (Güzel, 2012, s. 176).

XIV. yüzyıla kadar İran'da tasavvuf çok önemli bir yere sahip olmuştur. Moğol saldırılarında ülkesini ve tekkesini terk etmeyen Şeyh Necmuddîn-i Kübra, Şeyh Feriduddîn-i Attâr gibi büyük şeyhler öldürülmüş, bazı şeyhler ise Anadolu, Şam, Fars, Kirman, Sind ve Hind vilayetlerine sığınmışlardır. Katliamdan kurtulan bölgedeki bu âlim ve şeyhler tasavvufun yok olmasını engelleyerek gelecek nesillere ulaşmasını sağlamışlardır. XIII ve XIV. yüzyıllarda dönemin en önemli sûfilerinden olan Aynu'l-Kudât-i Hemedânî gibi büyük sûfiler tarafından başlatılan akım XIII. yüzyılda büyük önem kazanmıştır. Şeyh Necmuddîn-i Kubrâ (öl. 618/1221), *Minhâcu's-Salikîn* adlı önemli eserini telif ederek tasavvufun ilkelerini kurallaştırmıştır. *Fusûsu'l-Hikem* ve *Futûhâti'l-Mekkiyye* adlı eserlerin yazarı olan İbnu'l-Arabî adıyla bilinen Muhammed b. Ali b. Muhammed (638/1240)'de tasavvufun ilkelerini ortaya koymada oldukça büyük bir etkiye sahiptir. İbnu'l-Arabî'nin meşhur talebesi Sadruddîn-i Konevî (öl. 673/1274) ise *Fukûk*, *Miftâhu'l-Gayb* ve *Nefahatu İlahiyye* gibi önemli eserler ile tasavvuf düşünce ilkelerinin tanınması ve yayılmasına büyük bir katkı sağlamıştır. Bu dönemde tasavvufun bir felsefe şekline dönüşmesini sağlayan diğer önemli bir isim ise Konevî'nin de öğrencisi olan Fahrüddin İbrahim-i Irâkî'dir (Safâ, 2005, s. 46-47). Onun özellikle *Lema'ât* adlı eseri ile tasavvufun temeli ve kuralları edebiyatta kapsamlı bir tesir oluşturmuştur.

II. Fahrüddîn İbrahim-i Irâkî

A. Hayatı

İbrâhîm b. Büzürcmihr b. Abdilgaffâr-ı Hemedânî-yi Farâhânî 610 (1213) yılında Hemedan iline bağlı Kumcân köyünde dünyaya gelmiştir. Künyesi Fahrüddîn mahlası ise Irâkî olan İran'ın büyük sûfî şairi, Hemedan'ın bilgin, kültürlü, saygın ve ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. İlk terbiye ve eğitimi sütannesinden alan ve ardından beş yaşında okula başlayan Irâkî dokuz ay içerisinde *Kur'ân*'ı ezberlemiştir, henüz sekiz yaşında duyanları etkileyen güzel sesiyle tecvitle *Kur'ân* okuması, onun Hemedan'da meşhur olmasını sağlamıştır (Irâkî, 1377, s. 48-50)

Fahrüddîn İbrahim-i Irâkî on yedi yaşında aklî ve naklî tüm ilimleri öğrenmiş ve onlardan istifade etmiştir. Hemedân şehrinde ilçe Medresesi'nde başkaları onun hizmetine girmiş ve onun bilgisinden faydalanmıştır. Önce ilimleri öğrenme ve öğretme ile meşgul olmuştur. Daha sonrasında medreseden hankaha geçmiştir. Bu hal değişikliği onun gençlik döneminde başlamıştır. Bir menkıbeye göre bir gün, Irâkî mederesede ders verirken gazel söyleyerek semâ eden birkaç Kalenderî dervişi içeriye girmiştir. Dervişlerin söylediği gazelin etkisinde kalan Irâkî, medresedeki görevini bırakmıştır. Bu olay Irâkî'nin hayatının dönüm noktası olarak değerlendirilir (Muhteşem, 1372 hş., 9-10). Dervişlerle Hemedân'dan ayrılarak Hindistan'a giderek oradan Moltân'da (Pakistan sınırları içinde) Moltân Suhreverdîleri tarikatının kurucusu olan ve aynı zamanda İran'daki Suhreverdî Tarikatı silsilesinin en büyük kurucusu olan Şeyh Şehabeddîn Ebu Hafız Ömer Suhreverdî (539-632)'nin en önemli öğrencilerinden olan Şeyh Bahâuddîn Zekeriyâ-yi Moltânî'nin (565/1170-666/1268) hankahına girmiştir. Onun hankahında Şeyh ile birlikte kalmış ve ondan dersler almıştır. Şeyh Bahâuddîn Zekeriyâ-yi Moltânî'nin Irâkî'nin üzerinde büyük bir etkisi olmuştur (Mollamehmetoğlu, 2014, s. 21).

Irâkî, Suhreverdîye tarikatının (Hint kolu) şeyhleri arasına girmiş ve bir süreliğine Moltân'da hayatını devam ettirmiş ve Zekeriyâ'nın kızıyla evlenmiştir. 666 (1269) yılında Şeyh Bahâeddîn Zekeriyâ öldükten sonra onun yerine geçmiştir. Şeyhinin yolunu takip etmediğini ileri sürenler tarafından padişaha şikâyet edilen ve bunun üzerine Moltân'dan ayrılmak zorunda kalan Irâkî, Umman'a oradan Hac görevini yerine getirerek daha sonra Anadolu'ya gitmiştir. Konya'da Sadreddîn Konevî ile tanışmış ve onun hizmetine girmiştir. Konya'da Mevlâna Celâleddîn ile de tanışan Fahrüddîn-i Irâkî onunla yakın dostluk kurmuş, Sadreddîn Konevî'nin derslerini takip etmiş, Mevlâna'nın sema törenlerine katılmıştır (Çağlayan Esen, 2017, s. 5).

Emir Muînüddîn Süleyman Pervâne (öl. 676/1227) Tokat'ta Irâkî için bir hankah yaptırmıştır. Vezirin daveti ile Tokat'a gidip orada hankahın şeyhi olan Irâkî, Muînüddîn'in Moğollar tarafında öldürülmesinden sonra önce Sinop'a oradan da Mısır'a gitmiştir. Mısırdaki kaldığı süre tam olarak bilinmeyen Irâkî oradan Şam'a gitmiştir. Şam'da da çok iyi karşılanmıştır. Oğlu Kebîrüddîn Moltân'dan Şam'a gelerek onun hizmetinde bulunmuştur. Irâkî 8 Zilkade 688 (23 Kasım 1289) tarihinde Şam'da vefat etmiştir. Günümüzde Şam'da Salihîye semti olan Sâlihîyye Mezarlığı'nda İbnü'l

Arabi'nin türbesi yanına defnedilmiştir; fakat günümüzde onun mezarına dair herhangi bir kalıntı kalmamıştır (Bilgin, 1995, s. 85).

B. Edebi Kişiliği

VII/XIII. yy. âlim ve sûfi şairlerinden olan Irâkî ilahi aşk konusu üzerinde ağırlıklı olarak durmuş; aşkı, aşığı ve maşuku açık bir şekilde kendine has üslubuyla işlemiştir. Gerçek ve tek varlığın Allah olduğunu, var olan her şeyin Allah'ı hatırlattığını, güzel yüzlülerde Allah'ın güzelliğinin zuhur ettiğini, Allah'a ulaşma yolunda düşünceden çok, aşkın aracı olması gerektiği görüşünü savunmuştur.

Şiirleri açık ve anlaşılır olan şair kelimeleri genellikle bilinen anlamlarıyla kullanılmıştır. Klasik nazım şekillerinin çoğundan faydalanmış, birçok ilmî ve felsefî mazmunları, aşığa ve maşuka ait kavramları, sakiyi ve şarabı, meyhaneyi ve harabatı, kavuşmayı ve ayrılığı konu eden gazellerini aruz vezninin çeşitli bahirlerini kullanarak yazmıştır. Vahdet-i vücûd nazariyesini şiirlerinde son derece güzel bir şekilde açıklayıp yorumlamıştır (Irâkî, 1377, 40-48).

C. Eserleri

Fahrüddîn-i Irâkî'nin *Dîvân*, *Uşşâknâme*, *Istîlâhât-ı Sûfiyye*, *Mektubât* ve *Lema'ât* isimli eserleri bulunmaktadır. Bu eserler dışında *Latife fi'z-zevkıyyat*, *Fi'l-hamdeleti ve Ma'nâha fi't-tasavvufi*, *Firdevsü'l-ârifîn*, *Gâyetü'l-îmkân fi Dirayeti'l-mekân*, *Mecmuau'l-bahreyn* risaleleri Irâkî'ye nispet edilmiştir. Ancak bu eserlerin Irâkî'ye ait olup olmadığı kesin değildir.

1. Dîvân

Dîvân, 26 kaside, 305 gazel, 3 terkiib-i bent, 4 tercî-i bent, rubâî, müselles ve kıtalardan oluşmaktadır. Yaklaşık beyit sayısı 4515'tir. *Dîvân*'ın 729/1328 tarihinde istinsah edilmiş en eski nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa bölümü, no. 915'te kayıtlıdır. Diğer nüshalar ise Nuruosmaniye Kütüphanesi no. 4195'te (Vural, 2017, s. 15), Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü no.159'da ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi no. 22512'de kayıtlı bulunmaktadır (Ateş, 1968, s. 160-161).

2. Uşşâknâme

'*Uşşâknâme* vezir Şemseddîn-i Cûveynî'ye (öl.683/1284) ithaf edilen bu eser *Deh Faşl*, *Dehnâme*, *İşknâme*, *Kâşifü'l-esrâr* gibi isimlerle de bilinmektedir. İçinde yer yer gazellerin de yer aldığı mesnevi nazım şeklinde kaleme alınan bu eser, aruzun hafif bahrinde yazılmıştır. Eserin konusu ilahi aşktır (Muhteşem, 1372 hş, 51).

3. Istîlâhât-ı Sûfiyye

Tasavvuf şiirinde kullanılan üç yüz bir istilâh ve mazmunların açıklandığı bu eser on sekiz varak ve üç bölümden oluşan bu risaledir. Birinci bölümde maşukun isimlerine, ikinci bölümde âşık ve maşuk arasında kullanılan isimlere, üçüncü bölümde bazıları maşuku ilgilendirse de daha çok âşığın hallerine dair kavramlara yer verilmiştir (Mollamehmetoğlu, 2014, s. 28).

4. Mektubât

Irâkî'nin hayatı hakkında önemli bilgiler veren mektuplarından sadece beş tanesi günümüze kadar ulaşabilmiştir. Mektuplardan ilk üçü ağabeyi Kâdî Ahmed'e, dördüncüsü kardeşi Şemseddîn'e cevap olarak ve son mektup Kâdî Bahâeddîn'e yazılmıştır. Mektuplarda akıcı, açık ve secili bir dil kullanılmış; ayetlere, hadislerle, kıssalara, Arapça ve Farsça beyitlere ve şiihlere yer verilmiştir (Çağlayan Esen, 2017, s. 13).

5. Lema'ât

İşilti ve parıltı anlamlarına gelen Arapça kökenli *lem'a* kelimesinin çoğulu *lema'ât*'tir. Lem'alar, parıltılar (Parlatır, 2014, 967) manasına gelen *leme'ât* tasavvufi bir kavram olarak kalbe gelen nûrânî sırlar (Kâşânî, 2004, s. 475), (görme) organıyla sınırlanmadığında göze parlayan zâtî nurlar ve (ilahi) yüze ait tecelliler (Arabî, 2015: 93) şeklinde tanımlanmaktadır.

Çok yönlü ve renkli bir sûfî olan Fahrüddîn-i Irâkî, Konya'da Sadreddin Konevî'nin hizmetinde bulunduğu zaman onun İbnü'l Arabî'nin *Fuşûşu'l-Hikem* ve *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adlı eserini şerh ettiği derslerine iştirak ederek tasavvuf tarihi için çok önemli bir eser kaleme almış ve eserini *Lema'ât* olarak adlandırmıştır (Bilgin, 1995, s. 84-86). Şiirle düz yazının iç içe geçtiği Arapça ile Farsçanın birlikte kullanıldığı bu eserde Irâkî, Ahmed Gazzalî'nin Sevânih'ini kendisine örnek almıştır (Konuk, 2011, s. 19).

Her bir bölümüne lem'a adı verilen ve yirmi sekiz bölümden oluşan (Bilgin, 1995: s. 84-86) *Lema'ât*, İbnü'l-Arabî'nin tasavvufî düşüncelerinden iham alınarak vücuda getirilmiştir. Tasavvuf konulu bu eserin ana teması Tanrı ve aşktır. Alemde var olan tek şeyin aşk olduğunu ve aşkın her şeye nüfuz ettiğini düşünen Irâkî, *Lema'ât*'te Tanrı ile aşkı özdeşleştirmiştir (Konuk, 2011, s. 21). Ona göre aşk bir yönüyle Tanrı ya da varlık ile bütünleşmiş bir yönüyle ise Tanrının sıfatlarından biri olmuştur.

XIII. yüzyılda Anadolu'da Farsça olarak kaleme alınan bu eser tasavvuf çevresi tarafından çok fazla rağbet görmüş ve eser üzerine pek çok şerh yapılmıştır. Ayrıca eser, okunurluk oranının yüksek olması ve geniş bir etki alanına sahip olması dolayısıyla gerek başka dillere gerekse Anadolu Türkçesine çok sayıda tercüme edilmiştir. *Lema'ât* için yazılmış en meşhur şerh şüphesiz Abdurrahman-ı Câmî'nin *Eşi'attü'l-Lema'ât* adlı kitabıdır (Bilgin, 1995, s. 86). Cevâd Nurbahş ve Muhammed Hâcevî tarafından İran'da şerhleri yapılan bu eserin Türkiye kütüphanelerinde de Dervîş Ali b. Yûsuf el Gergerî (h. IX. yüzyılın başları), *Şerh-i Lemaât*, Şâh Ni'metullah Velî Kirmanî, *Şerh-i Lemaât*, Mevlânâ Hâvûrî, *Şerh-i Lema'ât*, Abdulkuddûs Gengûhî, *Şerh-i Lema'ât*, Ya'kûb Han Kâşgârî, *Şerh-i Lema'ât-ı Irâkî* vb. künyeli şerhleri bulunmaktadır (Konuk, 2011, s. 23).

Lema'ât, William C. Chittick ve Peter Lamborn Wilson tarafından İngilizceye çevrilmiştir (Divine Flashes, New York-London 1982). Eser Ahmed Avni Konuk (Kitâb-ı Lema'ât-Tercüme ve Şerh, Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları, no. 3852, 1b-35a; Atatürk Kitaplığı, Osman Nuri Ergin Yazmaları, no.35, 36 vr.) ve Saffet Yetkin (Parıltılar, Ankara, 1963) tarafından Türkçeye de tercüme edilmiştir. Bu şerh ve çeviriler

dışında eserin Türkiye kütüphanelerinde farklı isimlerle kayıtlı Farsça ve Türkçe tercümelerine ait birçok nüsha bulunmaktadır. Türkçe tercümelerin en eskisi İnce Bedrettin tarafından yapılmış olanıdır.

XV. yüzyılda Hacı Bayram Velî'nin hususî sohbetlerinde *Lema'ât* okunmuş ve Hacı Bayram Velî tarafından eserin esrar ve rumûzuna dair izahlar ile temel meselelerin konuşulduğu sohbetler yapılmıştır. Arapça ve Farsça bilmeyen dervişlerin talebi üzerine eser, Hacı bayram Velî'nin de teşvik ve himmetiyle halifelerinden ve müdavimlerinden İnce Bedrettin tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (Cengiz, 2016, s. 187-200).

İnce Bedrettin, Hacı Bayram Velî'nin Bedrettin ismini taşıyan iki halifesinden biridir. Hayatına dair fazla bilgi olmamakla birlikte Bedrettin Dakîk'in Ebû Hâmidüddin Aksarayî ile birlikte İran'dan geldiği manevî olgunluğunu Hacı Bayram Velî'nin yanında tamamladığı ve daha sonra Karaman ve Bursa civarında Bayramîliği yaydığı bilinmektedir. Diğer halife ise Kızılca Bedrettin'dir. (Cebecioğlu, 1989, s. 154) İsim benzerliği dolayısıyla *Lema'ât*'in tercümesinin hangi Bedrettin tarafından yapıldığı itilafıdır. Ancak Hacı Bayram Velî ve çevresi hakkında yapılan çalışmalar eseri İnce Bedrettin (Bedrettin Dakîk)'e nisbet etmektedir (Alkan, 2013, s. 62).

İnce Bedrettin eserin başında (Tercüme-i Lema'ât, vr. 2^{a-b}) Hacı Bayram'ın sohbetlerinde *Lema'ât*'in rumuz ve esrarını anlattığını, dervişlerin birçoğunun Farsça ve Arapça bilmediklerinden dolayı üzümlü durumu kendisine bildirdiklerini ve eseri Türkçe 'ye çevirmesi için kendisini zorladıklarını, bu durumu öğrenen Hacı Bayram Velî'nin ona "kudret vere kudret vere" diye hitap ettiğini, bunun üzerine tercümeyi onun himmet ve berekâtıyla yaptığını anlatmaktadır (Azamat, 1996, s. 442-447). İnce Bedrettin'in *Lema'ât* üzerine yaptığı bu tercüme hem kendi döneminde hem de sonraki yüzyıllarda tasavvuf düşüncesinin anlaşılmasında ve yayılmasında büyük bir katkı sağlamış, bu sebeple eserin çok sayıda istinsahı yapılmıştır. Yirminin üzerinde istinsahı bulunan (Alkan, 2013, s. 71) *Lema'ât Tercümesi*'nin Türkiye kütüphanelerinde tespit ettiğimiz bazı nüshaları şöyledir:

a. Nüshaları

Nüshaların tasnifinde asıl nüsha tespit edilemediği ve tamamının istinsah tarihi belli olmadığı için, sıralama yapılırken nüshaların durumu göz önünde bulundurulmuştur.

Nüsha Adı	Bulunduğu Yer	Arşiv Numarası	İstinsah Tarihi
F	İstanbul, Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu	34 Fe 1270	1492
İ1	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İzmir Koleksiyonu	000319	1570
H	İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Koleksiyonu	3096	Belirtilmemiş
O1	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları	483	Belirtilmemiş

İ2	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 3656/1	Belirtilmemiş
M1	Ankara Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu	6020	Belirtilmemiş
M2	İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları	1612	Belirtilmemiş
K	İstanbul, Koç Üniversitesi, Yazma Eserler Koleksiyonu	MS. 32	Belirtilmemiş
O2	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları	1387	1616
U	Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Ulucamii Koleksiyonu	1715	Belirtilmemiş
O3	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları	1283	1574
O4	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları	1831	Belirtilmemiş

a1. F Nüshası

İstanbul, Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu, No: 34 Fe 1270, (vr. 1b-51b)

Yazma tek kitap halinde meşin kaplı şemseli, şirazeli bir cilt içerisinde. 59 x 105 – 104 x 145 mm ölçülerindedir. “Talik” hat ile kaleme alınmıştır. Toplam 51 varak 112 sahifeden oluşmaktadır (1b-51b). Sayfalar oldukça sağlamdır. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Eser tamamen siyah mürekkep ile yazılmıştır. Diğerlerinde olduğu gibi kırmızı mürekkep ile yazılan herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Nazım kısımları yan yana yazılmıştır.

Bu nüshanın son sayfası şu şekildedir:

şi‘ir

51^b/4 noht olur baña benden ayrılmak, sen beñ gidüben Hudâ kalmak

51^b/5 el-beyâ lem‘alar evrâkın itdüm tercüme sürmedüm hîç yâd sözi hârcuma

51^b/6 yıl ki dâd u dâl u lâm içindedür hem recep ayı vü hem dördindedür

51^b/7 Muştafâ rûhına bizden çok selam dahı aşhâbına ilâ yevmi‘l-kıyâm

51^b/8 lem‘a-i kudsi ki düzülmüş tamâm, zâl u lâm cîmmiş ol vakte ‘âm

51^b/9 hem recep içinde seşenbe günü Muştafâ rûhına bizden çok selam

51^b/10 kutlu olsun şâhibinüñ adına kim Emînü‘d-dîn denilmiş adına

51^b/11 temmetü‘l bi-avnü‘llâhü‘l-melik

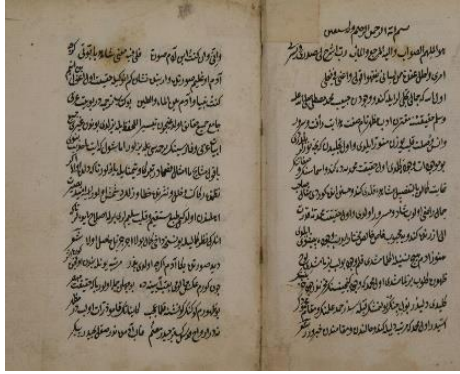
51^b/12 el-vehâb vallâhü‘l ‘âlim

51^b/13 bişsevâb

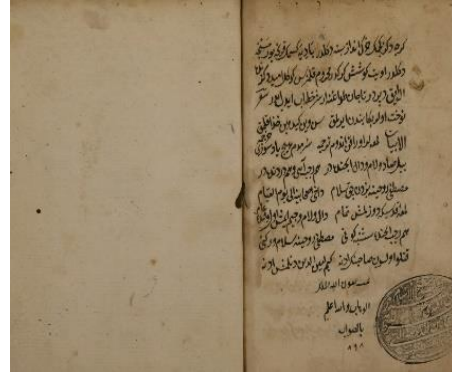
51^b/14 sekiz yüz doksan sekiz

Bu nüshanın sonu “H nüshası” ile aynıdır. Bu nüshada farklı olarak sonda istinsah tarihi 898 / 1492 tarihi düşürülmüştür.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin son sayfası (93b)

a2. İ Nüshası

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İzmir Koleksiyonu No: 000319, (vr. 1b-56b)

Yazma tek kitap halinde mukavva bir cilt içerisinde. 185 x 130 – 125 x 65 mm ölçülerindedir. Toplam 56 varak 112 sayfeden oluşmaktadır (1b-56b). Sayfalar oldukça sağlamdır. Yazı güzel ve okunaklıdır. “Nesih” hat ile yazılmıştır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Nüshada şiir, nesir, faşıl, sebab-i tercüme gibi söz başları, lem‘alar, ayet, hadis ve Arapça cümleler kırmızı mürekkep ile yazılmış, bazı açıklamaların ve tasavvufi terimlerin üzeri ise kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Eserin iç kapağında şu yazı bulunmaktadır: “*li Şeyh Fahrettin İbrâhîm b. Şehriyâr el-‘Irâkî el-mütevaffî sene-i telmîz Şeyh Şedr-i Konevî kudsi*”

Bu nüshanın son sayfası şu şekildedir:

şi‘ir

56^a/2 noht ola baña benden ayrılmak,

56^a/3 sen ü beñ gidüben Hudâ kılmağ ebyât

56^a/4 lem‘alar evrâkın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi hırcuma

56^a/5 yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür

56^a/6 Muştafâ rûhına bizden çok selam, dahı aşhâbına

56^a/7 ilâ yevmi’l-kıyâm lem‘a-i kudsi ki düzülmüş

56^a/8 tamâm, zâl u lâm cîm imiş ol vaqte ‘âm hem
 56^a/9 rebiül’âhîr düşenbe günü, Muştafâ rûhına
 56^a/10 bizden çok selam kutlu olsun şâhibiñ adına
 56^a/11 kim Kereme’d-dîn düzetmiş benâm

Bu nüshada istinsah tarihi 978 / 1570 olarak düşürülmüştür. Ayrıca yine 56^b'de kırmızı mürekkeple sayfa kenarına 824 / 1421 diye ayrı bir tarih de verilmiştir.

Eserin sonunda bir de şu dörtlük de yer almaktadır:

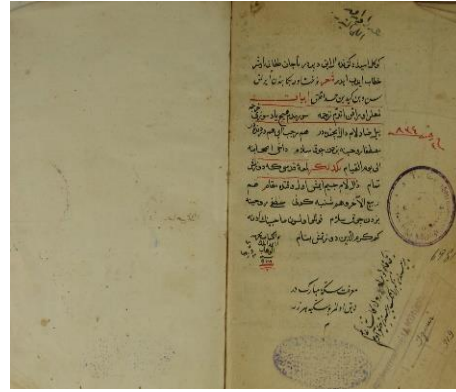
Ma‘rifet sikke-i mubârekdir. Lâyık olmaz bu sikkeye her zer

İki kapulu bir evdir kâ‘inât-ı ‘âlem, Bir girerseñ birisinden çık âdem

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin bitiş sayfası (56b)

a3. H Nüshası

İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Koleksiyonu, No: 3096, (vr. 1b-93b)

“*Hazâl kitâbu’l lema‘ât’ül-İrâkî*” başlığıyla başlayan bu eser (1b-93b) toplam 93 varak 116 sahifedir. Sayfalar kenarları siyah mürekkep ile çerçellenmiştir. Her sayfada 11 satır bulunan eser harekeli “nesih” hat ile kaleme alınmıştır. Oldukça okunaklı bir yazıya sahiptir. Bu nüshada nazım kısımları diğer yazmalarda olduğu gibi yan yana değil alt alta yazılmıştır. Her bir satırda bir mısra yer almaktadır. Ayrıca her bir mısra sonuna kırmızı mürekkep ile üç nokta konulmuştur. Eserde şiir, nesir, faşıl gibi söz başları ayet, hadis ve Arapça cümleler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Her bir lem‘a başlık olarak çerçeve içerisinde verilmiştir. Bu nüshanın sonu şöyle bitmektedir:

şi‘ir

93^a/3 lem‘alar evrâkın itdüm tercüme

93^a/4 sürmedüm hiç yâd sözi hârcuma

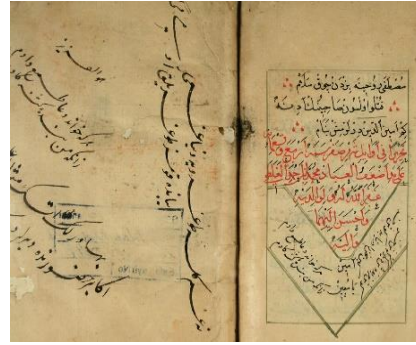
- 93^a/5 yıl ki dâd u dâl u lâm içindedür,
 93^a/6 hem recep ayı vü hem dördindedür
 93^a/7 Muştafâ rûhına bizden çok selam
 93^a/8 daḥı aşhâbına ilâ yevmi'l-kıyâm
 93^a/9 lem'a-i kıdsi ki düzülmüş tamâm,
 93^a/10 zâl u lâm cîmmiş ol vaḳte 'âm
 93^a/11 hem recep içinde seşenbe günü
 93^b/1 Muştafâ rûhına bizden çok selam
 93^b/2 kıtlu olsun şâhibinüñ adına
 93^b/3 kim Emînü'd-dîn dilermiş benâm

Nüşanın 93^a/10 satırında geçen “zâl u lâm cîm” den hareketle ebce hesabıyla 733/1332 tarihinin tercüme esas olan nüshanın istinsah tarihi olduğu; 93^a/5’de geçen “dâd u lâm” dan hareketle ise eserin tercüme tarihinin 834 / 1430 olduğu söylenebilir. Ayrıca 93^b/3’te “Emînü'd-dîn” isimi de geçmektedir. Nüsha sonunda bir dua cümlesi ve Farsça beyitler bulunmaktadır.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin son sayfası (93b)

a4. O1 Nüşhası

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: 483, (vr. 47a-83a)

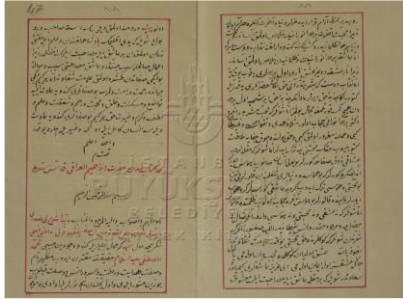
Bu yazma siyah mukavva ciltli bir mecmua içerisindedir. Mecmuada *Lema'ât Tercümesi*'nden önce üç eser daha bulunmaktadır. Toplamda 83 varak olan mecmuanın (47a-83a) sayfaları arasında yer alan *Lema'ât* “talik” hat ile yazılmıştır. Oldukça okunaklı bir yazıya sahip olan eser 210 x 130 – 145x 70 mm ölçülerindedir. Her bir sayfa 21 satırdan oluşmaktadır. Sayfalar kırmızı çizgilerle cetvelenmiştir. Nazım nesir karışık olan eserde nazım kısımları da nesir gibi yan yana yazılmıştır. Mısralar arasında kırmızı

mürekkep ile konulan tek noktalar bulunmaktadır. Eserde kırmızı mürekkep ile yazılan kısımlar dikkat çekmektedir. “*Mu'âz Râzî rağiyallâhu ‘anh sultanü'l-‘ârifin Bâyezîd*” gibi özel isimler 70^b/11; *Hağ te‘âlâ*, sefer-i evvel, feyz-i aqdes, tecelli gibi tasavvufî terimler; şiir, nesir, beyit, muqaddime gibi söz başları ve ayetlerin tamamı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

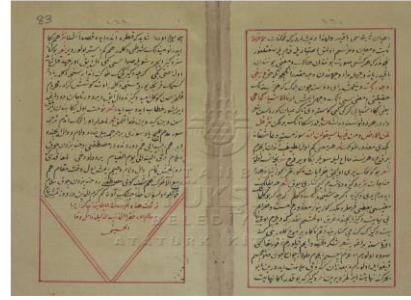
Eserde 61^a’nın yanında bir derkenar bulunmaktadır. Derkenar da sayfalarda olduğu gibi kırmızı çizgi ile cetvelenmiştir. Burada 29 satır bulunmaktadır. Bu yazmanın sonu “İ₁ nüshası” ile aynıdır. Bu yazmada da eserin istinsah tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yalnızca eserin sonunda Farsça şu beyit bulunmaktadır.

قد تحت هزه الرسائل اللطيفت جا كر آل عبا حاكپای فقر المزنذب الزليله فاضل وفا
 Kadd tahte hazir-risâleti'l lafihe câker âl-i‘abâ el- Hüseyni
 Hâk-i pây faqrul müznebez-zelile fazl-ı vefâ الحسينى

Eserin başlangıç sayfası (47a)

Eserin bitiş sayfaları (82b-83a)

a5. İ₂ Nüshası

Manisa İl Halk Kütüphanesi, No: 45 Hk 3656/1 (vr. 1b-35b)

Kenarları kısaltılmış, koyu vişne rengi meşin cilt içinde bulunan bu yazma 155 x 108-120 x 90 mm ölçülerindedir. Filigranlı kâğıda yazılmıştır. Kağıtlar krem rengi rutubet ve lekeli. Nüsha toplam 35 varak, 70 sahifeden oluşmaktadır. (1b-35a) “Talik” hat ile yazılan bu yazmanın her sahifesinde 13 satır bulunmaktadır. Nüshada 22^a’ya kadar “şiir, beyit, hikâyet” gibi söz başları kırmızı mürekkep ile yazılmış, lem’aların, ayet ve Arapça cümlelerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. 22^a’dan sonra tüm yazılar siyahtır ayrıca bu sayfadan sonra “bozuk talik” hat görülmektedir.

Bu nüshanın sonundaki şiir şu şekildedir:

35^a/8 noht ola baña benden ayrılmak,

35^a/9 sen ü beñ gidüben Hudâ Ʒalma, lem‘alar evrâƷın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi Ʒarcuma

35^a/10 yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür Muştafâ rûhına bizden çok selam

35^a/11 daƷı aşhâbına ilâ yevmi‘l-kıyâm lem‘a-i Ʒudsi ki düzülmüş tamâm, zâl u lâm cîm imiş ol vaƷte ‘âm

35^a/11 hem rebîül‘âhîr düşenbe günü, Muştafâ rûhına bizden çok selam

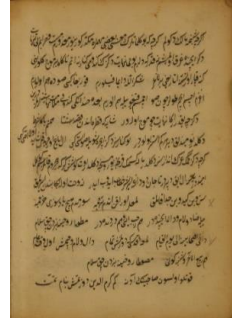
35^a/12 Ʒutlu olsun şâhibiñ adına kim Kereme‘d-dîn düzetmiş benâm

Bu nüshada istinsah tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin bitiş sayfası (35b)

a6. Mı Nüshası

Ankara Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 6020, (vr. 29b-64b)

Yazma sırtı siyah bez kaplı, zencirekli, cilt kapakları bez kaplı mukavva ciltli bir mecmuanın (29b-64b) sayfaları arasındadır. Sayfalar rutubet lekeli. Her bir sayfada 19 satır bulunmaktadır. 210 x 140 – 135 x 80 mm ölçülerinde olan bu eser “talik” hat ile kaleme alınmıştır. Eserde nazım kısım kısımları nesir gibi yan yana yazılmış her bir satır arasına kırmızı mürekkep ile nokta konulmuştur. Şiir, nesir, faşıl, sebab-i tercüme gibi söz başları kırmızı mürekkep ile yazılmış, “*şeyhu‘l-meşâyih Ʒuţb-ı zamane Şeyh Hamide‘d-dîn*” 29^b/1 gibi özel isimler ve ayetlerin ise üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir.

Nüşanın sonu şu şekildedir:

şi'ir

64^b/9 lem'alar evrâkın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi

64^b/10 bir hârcuma yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür

64^b/11 Muştafâ rûhına bizden çok selam, dağı aleyna ilâ yevmi'l-kıyâm

64^b/12 lem'a-i kudsi ki düzülmüş tamâm, zâl u lâm cîm

64^b/13 imiş ol vahte makâm hem rebiül'âhir hem şenbe günü, Muştafâ rûhına

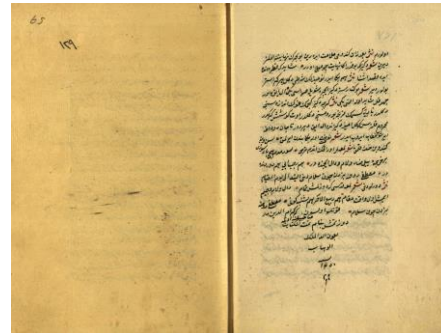
64^b/14 bizden çok selam kutlu olsun şâhibiniñ adına kim Kirâmi'd-dîn'dir

64^b/15 düzetmiş benâm temmetü'l- kitâbet

64^b/16 bi-avnü'llâhü'l-melik el-vehâb

64^b/17 bin iki yüz elli

Bu nüshada da ebce hesabı ile iki tarih verilmiştir: 64^b/10'da ebce hesabı ile (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 son satırlarda 64^b/12'de ise (zâl u lâm cîm) 733 / 1332 diye tarih düşürülmüştür. Nüshanın istinsah tarihi 1250 / 1834 olarak verilmiş, eserin sonunda 64^b/14'te “*Kirâmi'd-dîn*” adı zikredilmiştir.

Eserin başlangıç sayfaları (29b-30a)**Eserin bitiş sayfası (64b)****a7. M₂ Nüshası:*****İzmir Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: 1612, (vr. 1b-22a)***

Eser, kırmızı mukavva bir cilt içerisindedir. Toplam 22 varak 44 sayfadır. Nüshanın 1^b sahifesinde eser başlamadan önce “*hü el-fettâhu'l 'âlim*” ifadesi ve kırmızı mürekkeple yazılan “*Tercüme-i lema'ât-i Irâkı*” başlığı bulunmaktadır. “Talik” hat ile

yazılan eserin her bir sayfasında 31 satır bulunmaktadır. Bu nüshada da diğerlerinde olduğu gibi nazım kısımları yan yana yazılmış her bir satır arasına kırmızı mürekkep ile nokta konulmuştur. Şiir, nesir, faşıl, sebab-i tercüme gibi söz başları; lem'alar, ayet, hadis ve Arapça cümleler kırmızı mürekkep ile yazılmış, özel isimlerin ve bazı tasavvufi terimlerin üzeri ise kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Eserin sonu "M₁ nüshası" ile aynıdır. Fakat burada dua cümlesi ve istinsah tarihi yer almamaktadır.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin bitiş sayfaları (21b-22a)

a8. K Nüshası

İstanbul, Koç Üniversitesi, Yazma Eserler Koleksiyonu, No: MS. 32, (vr. 1b - 27a)

Yazma, kenarları siyah deri iç kısmı ise ebruli mukavva ciltli bir mecmua içerisindedir. Mecmuada *Lema'ât* dışında bir de *Risale-i nefis-i natıka* isimli bir eser daha bulunmaktadır. Yazmanın 1^b sayfasında *Lema'ât* "el-kuşbu'l ferdü'l câmi hazreti kitâbu'l lema'ât Mevlâna Hâcî Bayrâm Velî" başlığı ile başlamaktadır. Sayfa kenarları kırmızı mürekkep ile çerçellenen eserin ölçüsü 190 x 132 – 164 x 112 mm'dir. Krem rengi, aharlı, filigranlı kâğıda yazılan eserin ilk sayfasında iç satırlar sonraki sayfaların ise uç kısımları tahribat görmüştür. Bu nedenle buradaki yazılar okunamamaktadır. Kitabın orijinalinde eksik olan 10^a ve 10^b sayfeleri geç dönemde farklı bir kâğıda yazılarak araya eklenmiştir. "Nesih" hat ile yazılan bu eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Eserde şiir, nesir, faşıl, sebab-i tercüme gibi söz başları; lem'alar, ayet, hadis ve Arapça cümleler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserin sonu "M₁ nüshası" ile aynıdır. Bu nüshada da dua cümlesi ve istinsah tarihi yer almamaktadır.

a9. O₂ Nüshası

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: 1387, (vr. 1b-58a)

Yazma, tek bir kitap halinde kırmızı mukavva bir cilt içindedir. 185 x 125 – 155 x 90 mm ölçülerindedir. Toplam 58 varak 116 sahifeden oluşmaktadır (1b-58a). Sayfalar

sağlamdır. Yazı oldukça güzel ve okunaklıdır. Harekeli “nesih” hat ile yazılmıştır. Her sayfada 13 satır yer almaktadır. Allah, Muhammet gibi isimler; beyit, nâzım, şiir, rübâ‘iyye; sebep-i tercüme-i kitâb ve her bir lem‘a kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserde sıklıkla ayet, hadis veya Arapça cümleler geçmektedir. Yazmada bunlardan bazıları kırmızı mürekkeple yazılırken bazı ayet, hadis, Arapça cümlelerin ve bazı özel isimlerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Örneğin: 38^a/2’de geçen “Şeyh Muhyiddîn ‘Arâbî” nin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Nazım ve nesir karışık olarak kaleme alınan eserin bu nüshasında şiir veya beyitlerin bazıları alt alta bazıları ise yan yana yazılmıştır. Örneğin: 16^a/6’da “çün cemâlinüñ olupdur yüzi yüz binden öte” ile başlayan şiir alt alta yazılırken; 18^a/3’te “düzücidür bu ‘ışk reng-âmîz” ile başlayan kıtanın her bir satırı yan yanadır. Nazım kısımlarında ister alt alta ister yan yana yazılsın her bir mısraın sonuna nokta konulmuş, bu şekilde her bir mısra birbirinden ayrılmıştır. Noktalar kırmızı mürekkeplidir. Benzer bir uygulama nesir kısmında ilk sayfalarda da yoğun olarak görülmektedir. Her bir cümlenin sonuna kırmızı mürekkep ile nokta konularak cümleler birbirinden ayrılmıştır.

Nüsha sonunda 58^a’da yer alan şiir şöyledir:

Beyit

58^a/1 noht olur baña benden ayrılmağ, sen beñ gidüben Hudâ kalmak

58^a/2 lem‘alar evrâkın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi harcuma

58^a/3 yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür
sekiz yüz otuz dört

58^a/4 Muştafâ rûhına bizden çok selam, aşhâbu âleyna ilâ yevmi’l-kıyâm

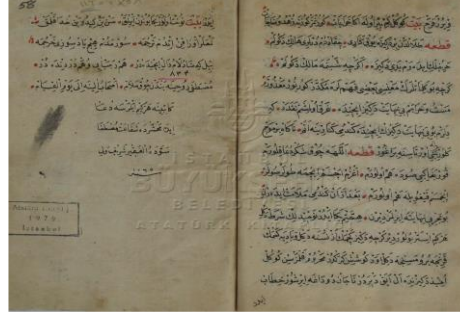
58^a/5 kâtibine her kim eylerse du‘â

58^a/6 ide maşşerde şafâ‘at Muştafâ

58^a/7 sevvedehû’l fakîr-i şerif-i veli

58^a/8 bin yirmi beş

Nüşhada 58^a/3’te ebce hesabı ile (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 tarih düşürülmüştür. 3 ve 4. satırın arasında da söz konusu tarih yazılı olarak 834 / 1430 (٨٣٤) şeklinde bildirilmiştir. Son satırlarda nüshanın istinsah tarihi 1025 / 1616 (١٠٢٥) olarak zikredilmiştir.

Eserin başlangıç sayfaları (1^b-2^a):Eserin son sayfaları (57^b-58^a):

a10. U Nüshası

Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Ulucamii Koleksiyonu, No: 1715, (vr. 1b-44a)

Bu nüsha mukavva ciltli tek bir kitap halindedir. Yazma (1b-44a) sayfaları arasındadır. Her bir sayfada 15 satır bulunmaktadır. “Nesih” hat ile kaleme alınan eser oldukça okunaklıdır. Eser başlamadan önce 1^ada “*lema‘ât ‘Îrâkî meşâyih kelimâtuna müelliftir. Müellif Fahrredin İbrâhîm b. Şehriyâr el-‘Irâkî*” “*vakf --- bin merhûm --- hazâl kitâb hasbeten lillâh ve talibân el-merdân ve eşhedü ‘aleyna ve mevlânâ ‘Abdurrahmân b. Hasan fakîh ve Hâcî Mahmud b. ‘Alî fakîh ve Hâcî ‘Alî b. Oğuz fî tarih sene-i lehdi siddin*”¹² yazıları bulunmaktadır. Bu yazmada diğer nüshalarda bulunan “*didî şuretde baña Âdem egerçi oldî peder*” mısraı ile başlayıp “*isim-i a‘zam dahî benven kılıcak Hakk’a nazâr*” şeklinde biten şiir yoktur. Nazım kısımları diğerlerinde olduğu gibi yan yana yazılmıştır. Şiir, muqaddime gibi söz başları lem‘alar ve ayetler kırmızı mürekkeplelidir. Yalnızca “*on sekizinci lem‘a*” 31^a/9; “*elyakîn hüvallâh*” 39^b/8, “*mâ raeytu şey‘en illa ve raeytullâhe fihî*” 40^a/3, “*illa ve raeytullâhe ba‘dehu*” 40^a/4 ve “*illa ve raeytullâhe fihî*”, “*illa ve raeytullâhe ma‘ahû*” 40^a/5 ayetleri siyah mürekkep ile yazılmış ve üzerlerine siyah mürekkep ile çizgi çekilmiştir.

Nüsha şu şekilde sona ermektedir:

şi‘ir

44^b/10 noht olur baña benden ayrılmağ, sen beñ gidüben Hudâ kalmağ

44^b/11 lem‘alar evrâkın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi harcuma

¹ Yazının ilk iki satırı tahribata uğradığı için bazı kısımlar okunamamıştır.

44^b/12 yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür

44^b/13 Muştafâ rûhına bizden çok selam, dağı aşhâbına ilâ yevmi'l-kıyâm

Bu nüshada da 44^b/12'de ebcet hesabı ile (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 tarihi düşülmüş, nüshanın istinsah tarihi belirtilmemiştir.

Eserin 44^b sayfasında ise birtakım bilgiler verilmiştir. Bu 1^a'daki yazı ile aynıdır.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin son sayfaları (43b-44a)

a11. O₃ Nüshası

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: 1283, (vr. 1b-44a)

Nüsha siyah mukavva ciltli bir mecmuanın içindedir. *Tercüme-i Lema'ât* bu mecmuanın (1b-44a) yaprakları arasındadır. Toplam 203 varak olan bu mecmua içerisinde *Tercüme-i Lema'ât*'ten sonra sekiz yazma daha yer almaktadır. Fakat bu yazmalardan yalnızca üçünün ismi bellidir. Diğerlerinden bazılarının ismi yazılmazken bazılarının ise başlangıcı eksiktir. Nüsha 140 x 90 – 100 x 50 mm ölçülerindedir. Yazmanın 2^a-2^b sayfalarının kenarları yıpranmış ve kopmuştur. Bunun dışındaki sayfalar sararma olmasına rağmen sağlamdır. “Talik” hat ile yazılan eser okunaklıdır. Her sayfada 17 satır yer almaktadır. Baştan eksik olan nüsha “*göstere elbette her âyinede bir yüz görünür vücud-ı muhtlak birdür* (1^b/1)” cümlesi ile başlamaktadır. Bu ifade birinci lema'âtin nereye ise sonunda yer almaktadır. Zaten nüshada 1^b/6'da ise ikinci lem'a başlamaktadır. Bu durumda nüshanın diğerlerine göre baştan yaklaşık on varak kadar eksik olduğu söylenebilir.

Yazmada lem'alar, şiir, beyit, kıt'a, mışrâ', rubâ'i, nesir gibi söz başları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Ayet, hadis veya Arapça cümlelerin üzeri ise kırmızı mürekkep

ile çizilmiştir. Eserin nazım kısmı da nesir de olduğu gibi yan yana yazılmıştır. Fakat her mısraının sonuna nokta konulmuştur. Noktalar kırmızı mürekkeplidir. Yazmanın 4^a sayfasına kadar nazım kısmı bittiğinde düzenli olarak “nesir” diye ibare düşürülmüştür. Bu sayfadan sonra ise söz konusu kelime ile nadiren karşılaşılmaktadır.

Nüshanın 44^a sayfasında yer alan şiir şöyledir:

Beyit

44^a/6 noht olur baña çendan ayrılmak, sen beñ gidüben Hudâ kalmak
 44^a/7 lem‘alar evrâkın itdüm tercüme, sürmedüm hiç yâd sözi harcuma
 44^a/8 yıl ki dâd u lâm u dâl içindedür, hem recep ayı vü hem dördindedür
 44^a/9 Muştafâ rûhına bizden çok selam, dañı aşhâbına ilâ yevmi‘l-kıyâm
 44^a/10 lem‘a-i kudsi ki düzülmiş tamâm, zâl u lâm cîm imiş ol vahte ‘âm
 44^a/11 hem rebiül‘âhir düşenbe günü, Muştafâ rûhına bizden çok selam
 44^a/12 kutlu olsun şâhibiñ adına
 44^a/13 kim Kereme‘d-dîn düzetmiş benâm
 44^a/14 dokuz yüz seksen iki

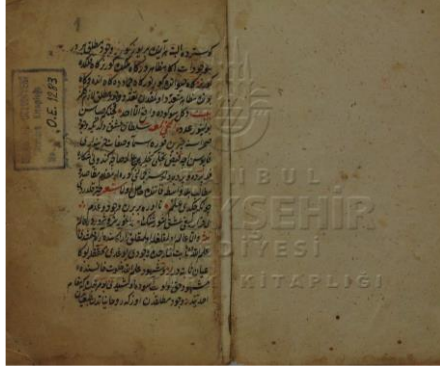
Bu nüshada ebcet hesabı ile iki tarih verilmiştir: 44^a/8’de ebcet hesabı ile (dâd u lâm u dâl) 834 /1430, son satırlarda 44^a/10’da ise (zâl u lâm cîm) 733 / 1332 diye tarih düşürülmüştür. Nüshanın istinsah tarihi 982 / 1574 olarak verilmiş, eserde 44^a/13’te “Kereme‘d-dîn” adı da zikredilmiştir.

Yazmanın 44^a sayfasında bir de derkenar bulunmaktadır. İki beyitten oluşan bu derkenar şöyledir:

Berg-i dırahtan sebzdir nazar-ı hoş yârem	برگ درختان سبزر نظر حشیارم
Eşçâr egerçe her varağı bir kitâbdır	اشچار اگرچه هر ورقی بر کتابدر
Her varağı ma‘rifet-i kirgârem	هر ورقی دفترست معرفت کرکارم
İdrak olmayan cihân bir varağı deger	ادراك اولمیان جهان بر ورقی دکر

Eserin başlangıç sayfası (1b):

Eserin son sayfaları (43a-44b):

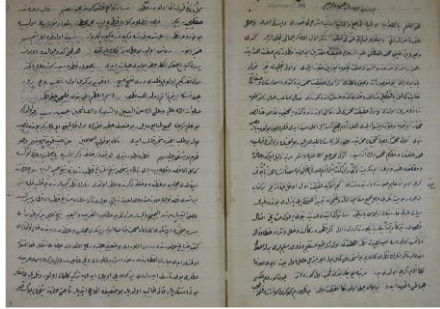

a12. O4 Nüshası

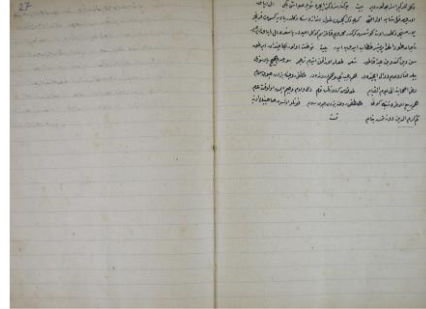
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: 1831, (vr. 1b-26b)

Mecmua içerisinde bulunan bu nüsha geç dönemlerde yazılmıştır. Mecmuanın (1b-26b) varakları arasında *Lema'ât Tercümesi* bulunmaktadır. 200 x 160 – 170 x 120 mm ölçülerindedir. Toplamda 85 varak olan mecmuada *Lema'ât* dışında ikisi risale olmak üzere dört eser daha mevcuttur. Çizgili kâğıt üzerine “rika” hat ile yazılan bu yazmanın her bir sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Nüshada diğerlerinde olduğu gibi özel isimler, şiir, beyit, nâzım gibi söz başları ya da ayetler kırımızı mürekkep ile yazılmamıştır. Bu yazmada kırımızı mürekkep hiç kullanılmamıştır. Nazım kısımları yan yana verilmiştir. Eserin bitişi “O₃ nüshası” ile aynıdır. Yalnızca yazmanın sonunda eserin istinsah tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Eserin başlangıç sayfaları (1b-2a)

Eserin son sayfası 26b

b. Nüshalar Arasındaki Ortaklıklar ve Ayrışmalar

Lema'ât Tercümesi'nin bu on iki nüshasının bir çok ortak özelliği bulunmasına karşın nüshaların birbirinden ayrılan pek çok yönüne de tesadüf edilmektedir. Nüshaların boyutları, yazım özellikleri, varak ve satır sayıları, diğer bazı özellikleri birbirinden farklıdır. Eserin F ve İ₂ nüshasının 22^a kısmından sonrası hariç diğer nüshalarında özel isimler, tasavvufi terimler; şiir, nesir, beyit, mukaddime gibi söz başları ve bazılarındaki

ayetlerin tamamı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. F ve İ₂ nüshasının 22^a kısmından sonrası ise tamamen siyah mürekkeplidir.

Nüshaların geneli sağlam ve okunaklı olmakla birlikte U nüshasında diğerlerinde yer alan bazı yazı ve şiirler bulunmamaktadır. O₃ ise baştan yaklaşık on varak kadar eksiktir. O₄'ün beyaz, çizgili bir kâğıda yazılması ise nüshasının geç dönemde yazıldığı kanaatini oluşturmaktadır.

Bu nüshalardaki ortak başka bir özellik tümünün bir şiirle sonlanmasıdır. Fakat sonda yer alan bu şiir nüshalara göre küçük de olsa değişiklik göstermektedir. Örneğin şiirlerin sonunda Emînü'd-dîn, Kereme'd-dîn, ve Kirâmü'd-dîn isimleri zikredilmesi veya (dâd u lâm u dâl) ve (zâl u lâm cîm) şeklinde ebce hesabı ile tarih düşürülmesi nüshalarda değişiklik gösteren bir durumdur.

Ebce hesabı ile (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 şeklinde verilen bu tarih, eserin tercüme tarihidir. (zâl u lâm cîm) 733 / 1332 ise Farsça nüshanın istinsah tarihidir. İsimler ve tarihlerin nüshalarda bulunma durumu şöyledir:

F ve H nüshalarının sonunda Emînü'd-dîn ismi geçmektedir. Bu yazmaların ikisinde de (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 ve (zâl u lâm cîm) 733 / 1332 tarihi bulunmaktadır.

İ₁, O₁, İ₂, O₃ ve O₄'te yazmanın sonunda Kereme'd-dîn adı geçmektedir. Bu yazmaların tümünde ebce hesabı ile verilen (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 tarihinin yanı sıra yine ebce hesabı ile (zâl u lâm cîm) 733 / 1332 diye ayrı bir tarih düşürülmüştür.

M1, M2 ve K nüshalarında yazmanın sonunda Kirâmü'd-dîn adı zikredilmiştir. Bu yazmalarda ebce hesabı ile verilen (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 ve (zâl u lâm cîm) 733 / 1333 tarihi bulunmaktadır.

O₂ ve U nüshalarında ise diğer yazmalarda geçen isimlerden herhangi biri zikredilmemiş ve (dâd u lâm u dâl) 834 /1430 tarihi verilirken yine diğer nüshalarda bulunan (zâl u lâm cîm) 733 / 1333 tarihi zikredilmemiştir.

Bu yazmalarda dikkat çeken başka bir özellik de F, İ₁, M₁, O₂ ve O₃ nüshalarının istinsah tarihlerinin bulunması diğerlerinde ise istinsaha dair herhangi bir bilginin belirtilmemiş olmasıdır. Buna göre nüshaların istinsah tarihi şöyledir:

Nüsha Adı	İstinsah tarihi
F	1492
İ ₁	1570
O ₃	1574
O ₂	1616
M ₁	1834

Diğer nüshaların istinsah tarihi belli olmadığı için müellif nüshasına hangisinin en yakın olduğunu belirlemek zor görünmektedir. İstinsah tarihi belli olanlar içerisinde ise F nüshasının en eski nüsha olduğu görülmektedir.

III.Sonuç

Fahrüddîn-i Irâkî tarafından XIII. yüzyılda Anadolu'da Farsça olarak kaleme alınan, *Lema'ât*, XV. yüzyılda Hacı Bayram Velî'nin hususî sohbetlerinde okunması ve tasavvuf çevresi tarafından çok fazla rağbet görmesi dolayısıyla Hacı Bayram Velî'nin isteği üzerine müridi İnce Bedrettin tarafından Türkçeye tercüme edilmiş önemli eserden biridir.

İnce Bedrettin'in *Lema'ât* üzerine yaptığı bu tercüme hem kendi döneminde hem de sonraki yüzyıllarda tasavvuf düşüncesinin anlaşılmasında ve yayılmasında büyük bir katkı sağlamış, bu sebeple eserin çok sayıda istinsahı yapılmıştır. Yirminin üzerinde istinsahı bulunan *Lema'ât Tercümesi*'nin Türkiye kütüphanelerinde de birçok nüshası bulunmaktadır.

Tanıtmı yapılan bu eserler dışında gerek Türkiye kütüphanelerinde gerekse yurt dışındaki çeşitli kütüphanelerde eserin farklı nüshaları daha bulunmaktadır. Bu nüshaların tümünün karşılaştırmalı bir çalışmasının hazırlanması ile eser tüm yönleriyle aydınlatılmış olacaktır.

Kaynaklar

- Alkan, E. (2013). "Hacı Bayrâm-ı Velî'nin İsteğiyle Yapılan Bir Tercüme: İnce Bedrettin ve Tercüme-i Lemaât'ı". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. 31, 57-73.
- Arabî, İ. (2015). *Fütühât-ı Mekkiyye - Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. (Tercüme Eden Ekrem Demirli). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Ateş, A. (1968). *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Azamat, N. (1996). "Hacı Bayrâm-ı Velî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XIV. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 442-447.
- Bilgin, O. (1995). "Fahreddîn-i Irâkî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 84-86.
- Cebecioğlu, E. (1989). *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Felsefesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelam ve İslâm Felsefesi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Cengiz, M. (2016). "Bayramî Muhitlerde Vahdet-i Vücûd Düşüncesinin İşlendiği Bazı Eserler", *Uluslararası Hacı Bayram Velî Sempozyumu I-II*. (ed. Ahmet Cahit Haksever). Ankara: Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği, 187-200.
- Çağlayan Esen, P. S. (2017). *Fahreddîn-i Irâkî Divan'ında Kelime ve Cümle Bilgisi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- Güzel, A. (2012). *Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Irâkî, F. (1391 hş.) *Dîvân-i Irâkî*, (nşr. Ekber Hâni-yi Cezenî), Tahran.

- Irâkî, F. (1377 hş.). Kulliyât-i Şeyh Fahreddin İbrâhîm-i Hemedânî, (nşr. Sâid-i Nefisî), Tahran.
- Irâkî, F. (2011). Lemaât Aşka ve Aşıklara Dair. (Çev. Ahmed Avni Konuk). İstanbul: Harf Yayınevi.
- Irâkî, F. (2017). Lemaât. (Haz. Hanifi Vural). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kâşânî, A. (2004). Tasavvuf Sözlüğü. (Çev. Ekrem Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Mollamehmetoğlu, C. (2014). Fahrüddin-i Irâkî'nin Tasavvufi İstılahları ve Dîvân-ı Kebîr'den Şahit Beyitler. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.
- Muhteşem, N. (1372 hş.) Mecmua-i Âsâr-i Fahrüddin-i Irâkî. Tahran.
- Parlatır, İ. (2014). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Safâ, Z. (2005). İran Edebiyatı Tarihi. C. II. (Çev. Hasan Almaz). Ankara: Nüşa Yayınları.